

7. Богонадахнутост – инспирација Св. Писма

Предмет: Увод у Стари Завет

доц. др Ненад Божовић

Београд, 16.11.2023.

Литература

- Д. Милин, *Увод у Свето Писмо*, 51-62.
- *Богонадахнутост*, у: Лексикон библијске егзегезе, Београд 2018, 97-101.

Структура излагања

- 1. Појам богонадахнутости
- 2. Примери богонадахнутости у Св. Писму
- 3. Свети оци о богонадахнутости
- 4. Погрешна схватања богонадахнутости
- 5. Опсег инспирације
- 6. Питање непогрешивости Св. Писма

Појам и историја термина богонадахнутост (инспирација)

- Лат. реч богонадахнутост - инспирација не постоји у Св. Писму; Лат. гл. *Inspiro* (*in* = у, *spiro* = дувати) би се могао превести са удахнути, одакле долази термин инспирација = надахнуће, односно богонадахнутост
- У 2 Тим 3, 16 постоји израз *θεόπνευστος* (активно: „Богом одише; надахњује мисли о Богу“; пасивно „од Бога надахнуто; Богодухо“)
- Од тог гл. придева *θεόπνευστος* именица *θεοπνευστία*; оци су је ретко употребљавали

Појам и историја термина богонадахнутост (инспирација)

- Идеја богонадахнутости је древна и базира се на библијским изразима: „Бог рече“, „рече ми Господ“, „Овако вели Господ“, „Дође ми реч Господња“, „Дух Господњи говори у мени и реч Његова би на моме језику“, „Ова ми показа Господ“ (нарочито код пророка)

Појам и историја термина богонадахнутост (инспирација)

- Веровање у инспирацију Св. Писма пре Христа: Филон Александријски (1. в. пре Хр.) вели да су писци књига Старог завета зато пророковали што су били надахнути, инспирисани од стране Бога, те као његови органи саопштавали свету откривења Божја.
- Јосиф Флавије (1. в. по Хр.) говори за старозаветне књиге „које су доиста Богом инспирисане“.
- Подела нивоа инспирације у Талмуду: Мојсије (први ниво), пророци (други ниво) и остали
- Каснији јеврејски учитељи деле инспирацију на 4 или чак 8 нивоа инспирације
- Преводиоци LXX богонадахнути

Дефиниција појма богонадахнутости

- Чврсто веровање у богонадахнутост Св. Писма у Православној цркви
- Различно схватање богонадахнутости у хришћанским конфесијама па и у Православној цркви (дефиниција, природа и опсег богонадахнутости)
- Дефиниција проф. Милина: „богонадахнутост је ванредно, непосредно, натприродно и харизматичко дејство Светога Духа на писце, којим се писци уздижу и освећују за писање божанских истина, користећи притом своја знања и способности.“

Одлике богонадахнутости

- Д. Милин: Богонадахнутост је ванредна, јер је то периодично, или пролазно дејство Светога Духа на писце. Они нису стално били у том стању.
- Богонадахнутост је непосредна, јер је то директно дејство Духа Светога, а не неки морални утицај, као што је то, на пример, наговарање.
- Богонадахнутост је натприродна, јер надмашује природне људске способности.
- Богонадахнутост је харизматична, јер је то незаслужени дар Божји, дат писцима ради поуке и спасења свих људи.

Свето Писмо као богочовечанска књига

- Д. Милин: Тако је Свето писмо богочовечанска књига. Бог, односно Дух Свети је први аутор, док су богонадахнути писци суделовали у стварању књига Светога писма. Божанска страна Светога писма је у његовом садржају, у истини која спасава и коју Бог открива. Човечанска страна је у форми у којој се Божја воља преноси људима да је они разумеју. То се огледа у стилу писања и начину изражавања људи тога времена, који је ипак разумљив свим нараштајима.

Инспирација у Старом Завету - „поседнутост Јахвеовим Духом“

- Стари завет не спомиње изричито надахнутост писца, али на много места се то наговештава и претпоставља: „И рече Господ Мојсију: напиши себи те ријечи; јер по тијем ријечима учиних завјет с тобом и с Израиљем“ (Изд 34, 27).
- „поседнутост Јахвеовим Духом“ - та поседнутост је шира од инспирације за писање појединих људи.
- „Јахвеов Дух“ је тајанствена сила која снажно улази у историју изабраног народа: он делује на поједине људе и преображава их и даје им снагу да обављају изванредну улогу у политичкој и духовној историји јеврејског народа (као у случају пророка и судија)

Инспирација у Старом Завету - „поседнутост Јахвеовим Духом“

- Силазак Духа Јахвеовог на Самсона: „И дух Господњи сиде на њ, те растрже лава као јаре немајући ништа у руци...“ (Суд 14, 6).
- Гедеон: „А дух Господњи наоружа Гедеона, и он затруби у трубу, и скупи око себе породицу Авијезерову“ (Суд 6, 34).“

Инспирација у Старом Завету – „Дух пророчки“

- Дух такође доводи у екстазу и пророчко одушевљење
- Самуило говори Саулу: „И сићи ће на те Дух Господњи, те ћеш пророковати с њима и постаћеш други човјек“ (1 Сам 10, 6). Саулови посланици такође пророкују, а на крају и Саул (1 Сам 19, 21–24).“
- Пророк Јелисеј: 2Цар 3, 15. „Него сада доведите ми гудача. И кад гудач гуђаше, дође рука Господња нада њ; И рече: Овако вели Господ...“

Инспирација у Старом Завету – „Дух чини чуда“

- Дух Господњи даје моћ чињења чуда
- почину дух Илијин на Јелисију...“ (2 Цар 2, 15). Пророк Јелисеј чини више чуда (2 Цар 4, 1–44).
- Дух тумачи снове: праотац Јосиф, пророк Данило

Инспирација у Старом Завету – трајно почивање Духа

- Каснији текстови описују да Јахвеов Дух трајно почива на изабраним људима нпр. Мојсију (Бр 11, 17–25), Исусу Навину (Понз 34, 9), Давиду (1 Сам 16, 13; 2 Сам 23, 2).
- Цареви су за разлику од судија имали трајну функцију, а обред њиховог помазивања означавао је утискивање Духа

Инспирација у Старом Завету – Дух „тера“ на проповед

- Пророци - носиоци Духа Божјег
- Они су били свесни да их нека виша сила, чак мимо њихових жеља, тера да говоре (Ам 3, 8; 7, 14–15, Јр 20, 7–9).

Инспирација у Новом Завету

- Наставак старозаветног учења о Духу
- Анђео Захарији говори о рођењу Претече: „јер ће бити велик пред Господом неће пити ни вина ни жестока пића, а Духа Светога напуниће се још у утроби своје мајке“ (Лк 1, 15).
- О Симеону Богопримцу се каже: „И гле, у Јерусалиму је живео човек по имену Симеон и то човек праведан и побожан, који је очекивао Израилеву утеху и Дух Свети беше на њему.“ (Лк 2, 25).

Инспирација у Новом Завету

- Еванђелист Лука наглашава да је Исус, као Месија, носилац Духа Светога: „А Исус се пун Духа Светога врати с Јордана и водио га је Дух по пустињи“ (Лк 4, 1).
- Христова проповед почиње речима: „Дух Господњи је на мени, зато ме је помазао...“ (Лк 4, 18 уп. Ис 61, 1).

Инспирација у Новом Завету – примање „силе Духа“

- „него ћете примити силу — кад Дух Свети сиђе на вас...“ (Дап 1, 8).
- „А помагач-утешитељ, Дух Свети кога ће Отац послати у моје име, он ће вас научити свему и подсетиће вас на све што сам вам рекао“ (Јн 14, 26).

Схватање инспирације у патристичком периоду

- Чврсто уверење о богонадахнутости Писма: Бог надахњује људе и саопштава им своју вољу
- Теофил Антиохијски је истицао да су писци „у Божијем Духу“ или „од самог Бога надахнути“ (Autol. PG 6, 1064, 1088). Ориген (Princ. prol. 8), Григорије Ниски (С. Eun. 3, 5, 13) и Амвросије Милански (Spir. III, PL 16, 916) су исто тврдили.
- Nikeo-цариградски Символ вере: „и Духа Светог, који је говорио кроз пророке“

Схватање инспирације у патристичком периоду – теорија богонадахнутости?

- оци нису изградили никаву систематичну теорију или теологију богонадахнутости, нити су покушавали да објасне природу богонадахнућа у смислу одговора на питање: на који начин је Бог надахнуо писце“
- Феномен богонадахнутости Писма представља једно од сложенијих питања из домена библијске херменеутике
- Отворена могућност за погрешна схватања инспирације

Схватање инспирације у патристичком периоду – Бог као аутор Писма

- Св. Јустин пише за пророке да „су говорили божанским Духом... и ничим другим од Бога ношени, него Божјом Речју“;
- Св. Теофило Антиохијски каже за Мојсија, да је „Бог по њему говорио као по свом оруђу“
- Св. Климент Александријски је наглашавао да је Бог аутор Старог Завета (Strom. 1, 5)

Схватање инспирације у патристичком периоду – Бог као аутор Писма

- Обратити пажњу на историјски контекст отачких тврдњи: супротстављање гностицима који су одбацивали божанско надахнуће Писма
- Код већине патристичких писаца таква тврдња је имала за циљ да укаже на божански карактер Писма

Схватање инспирације у патристичком периоду – латински оци

- Наглашавање Бога као аутора Писма посебно наглашено код латинских отаца
- грчки глагол λέγω, када се односио на Божији говор (λέγει κύριος), они су често преводили са dictare – диктирати (нпр. Јероним, Ер. 120, 10, PL 22, 997; Августин, Cons. 1, 35, 54, PL 34, 1070).
- развило се схватање да је Бог диктирао писцима текст Св. Писма (dictatio verbalis)

Анђео диктира апостоу Матеју
(*dictatio verbalis*), Рембрант 1661.

Схватање инспирације у патристичком периоду – дословна инспирација (*inspiratio verbalis*)

- Временом је већи број теолога западне традиције почео да заступа вербалну инспирацију (*inspiratio verbalis*), где се ишло до уверења да је Бог одређивао коришћење самих речи (*determinatio verborum*).
- Тома Аквински је феномен богонадахнутости дефинисао речима: „Дух Свети је главни аутор (*auctor principalis*) Светог Писма, а човек је инструментални аутор“ (*Quodl. 7*). Кроз читаву каснију римокатоличку традицију преовладава идеја да је Бог први, иницијални аутор, док је човек инструментални узрок.

Схватање инспирације у патристичком периоду – Св. Максим Исповедник

- „Није правилно рећи да сама по себи благодат [Духа] дејствује у светима знања тајни, без природних [људских] сила које примају то знање, јер ћемо тако увести [мисао] да свети пророци не разумеју смисао датих им [откривења] од Светог Духа, просветитеља“ (Thal. 59)
- Истовремено „људски ум без Божанске светлости не схвата Божанске стварности“ (Thal. 59).

Схватање инспирације у патристичком периоду – Св. Максим Исповедник

- Идеја садејства-синергије насупротив *inspiratio verbalis*
- Св. Максим заговара идеју садејства и значај човековог уздизања ка Богу, што се уклапа у његов општи теолошки концепт.

Схватање инспирације у раном протестантизму

- Рани протестантски реформатори и каснија конзервативна струја протестантизма били су склони да прихвате вербалну инспирацију, која је имала јако упориште у инсистирању на принципу *Sola Scriptura*.
- Према том схватању у Библији нема догматских, моралних, па чак ни историјских, хронолошких и топографских погрешака (Лутер, Меланхтон, уп. *Formula consensus ecclesiarum helveticarum reformationum* - Сагласност швајцарских реформатских цркава из 1675)

Inspiratio verbalis - пренаглашавање божанског аспекта Писма

- Искључује се људски удео у настајању Св. Писма
- Докази у Св. Писму да је Дух Свети дозвољавао светим писцима да употребе знања која су имали по природи, или су их стекли својим трудом, те их богонадахнутост није ослободила сопственог труда приликом схватања и одређивања извештаја који се налазе у богонадахнутом тексту
- Коришћење претходних писаних извора и усмене традиције
- Стил писања: „Да је Дух Свети диктирао писцима светих књига стил би био исти“ (разлика између писмознанца пророка Исаије и пастира Амоса)

Схватање инспирације у просветитељству – пренаглашавање људског аспекта Писма

- Појава ниже и више критике: Обезвређење идеје вербалне инспирације и пренаглашавање људског аспекта (Библија као и свако људско дело)
- Ј. Землер (1725-1791) разлика између Речи Божије и Светог Писма: Реч Божија је Закон и Јеванђеље, а остало је Свето Писмо (људско дело без универзалне религијске важности, историјски реликт)
- Томе у прилог је ишао и развој историјског критицизма који је тврдио да Мојсије није аутор Петокњижја

Погрешна схватања инспирације – умањена схватања инспирације

- Подела по Д. Милину
- А) *approbatio subsequens* - мишљење да је Бог неке књиге, које су људи својим силама написали, накнадно одобрио
- Б) *assistencia externa* - Дух Свети само чувао писца да не падне у заблуду
- В) *impulsus naturalis* – природни подстицај, осећање (емоција) побожног човека која подстиче на писање
- Alfred Loisy: „Бог аутор Светога писма као што је, у принципу, Бог градитељ цркве Св. Петра у Риму, или Нотр-Дам у Паризу“.

Правилно схватање: Свето Писмо је богочовечанска књига

- Д. Милин: „Као што су у погледу богочовечанске личности Спаситељеве докети издизали божанску природу на рачун људске, а социјани истицали људску природу занемарујући божанску, тако се исте заблуде јављају и у погледу Светога писма. Једни су истицали Божје ауторство, умањујући људски удео у писању Светога писма, а други су истицали писца као аутора Светога писма“.

Модел тзв. „Еклесијалне инспирације“

- Схватање инспирације у патристичком периоду имало је фокус на инспирацију појединачног аутора без узимања у обзир шире заједнице: међутим, у писању Св. Писма учествовали су многи – заједница (колективно ауторство - црква)
- Настанак схватања тзв. *еклесијалне инспирације*: Духом Светим је конституисана и „старозаветна црква“ као богослужбена заједница, за њу је настало Писмо као израз вере, сведочанство-подсећање на Божија дела и као путоказ за будућност

„Инспирисани читалац“

- савременије херменеутичке теорије више наглашавају значај дела и реципијента за конституисање смисла и отварају нову перспективу посматрања питања богонадахнутости Писма
- рецепција списа у оквиру потоње заједнице: заједница у њима увиђа основне Истине вере и потврду сопственог религијског усмерења
- инспирисани писац и „инспирисани читалац“ – „еклесијална инспирација“ – исти Дух делује и у писцу и у заједници од старог Израила, ране Цркве па до данас, као израз сталног присуства Духа Светог.

Инспирација: „тајновити додир“

- Лексикон, Богонадахнутост: „Питање богонадахнутости Писма у класичном смислу тешко се може одгонетнути, тј. тешко је разумети како долази до ‘тајанственог додира’ Бога, писца и заједнице. То, пак, остаје предмет унутрашњег религијског уверења више него рационалне процене.“

Опсег инспирације

- Постојање „небитних детаља“ у Светом Писму: кабаница св. ап. Павла у Троади („Кад доћеш донеси ми кабаницу што сам оставио у Троади код Карпа, и књиге, а особито кожне. 2Тим 4, 13“) и Товијин пас који трчи њим (И поћоше они; а за њима трчаше и пас Тов 11, 3)
- Питање: да ли је Свето Писмо надахнуто у целини или само у појединим деловима? Да ли се богонадахнутост односи само на Декалог, псалме, пророчки говор, а мање на ове друге делове?

Товијин пас

Опсег инспирације

- Јудејска троделна подела канона и сходно томе тростепена инспирација
- Светоотачко схватање: Писмо је надахнуто у целини
- Код римокатолика и протестаната, јављају се мишљења да у светим списима има делова који нису писани под надахнућем Духа Светога, него да су то лична, приватна мишљења писаца (надахнутост се протеже само на доктрину вере и морала)

Опсег инспирације

- Проф. Милин: поређење настанка Библије са другим књ. делима – романописац има неку инспирацију за своје дело, али је главна идеја огрнута рухом бројних дијалога, заплета, кулминације и расплета као и низом детаља
- Проф. Милин: „У Светоме писму писац је инспирисан у сваком делу књиге, али је тачно да сви делови Библије не делују подједнако на душу читалаца. Библија је инспирисана као целина и поједина књига као идеја, а не изолована реч.“
- Товијин пас доприноси живости приповедања

Опсег инспирације

- Постоје ступњеви откривења: од патријараха до Мојсија, преко пророчких месијанских места до еванђелиста и апостола, али је инспирација иста
- Иста инспирација, али различити жанрови текстова: Проповедник говори филозофски, псалмиста песнички, писац 1-2 Сам наративно итд.

Непогрешивост Св. Писма

- Како је могуће постојање грешака и нетачности у Светоме писму, ако је Дух Свети инспирисао писце?

Грешке у Св. Писму?

- Грешке у Св. Писму: астрономске (сунце се креће око земље), геолошке (земља равна плоча), биолошке (нпр. камиле нису биле коришћене у Аврамово време у Ханану, писац који касније записује предања користи их као статусни симбол богатог трговца), историјске (нпр. Библија извештава да су Филистејци живели још у време Аврама у Ханану, а населили су се тек око 13. в. пХ), географске (анахронизми око имена градова)...
- Грешке током преписивања и превођења Св. Писма

Непогрешивост Св. Писма

- Погрешна схватања инспирације код протестантских секти: непогрешивост Св. Писма преноси се и са моралних и догматских истина на свако слово Библије
- Д. Милин: „Истине божанског откривења прилагођене схватању тадашњих људи. Када говоре о Божијој сили и слави, праве поређења земаљским мерилима, говорећи о Богу као цару на трону са силном војском. Речи „Земља је подножје мојих ногу“ не треба буквално схватити, већ се тиме само истиче Божја надмоћ на целом творевином.

Непогрешивост Св. Писма

- Највећи неспоразуми проистичу из буквалног тумачења Св. Писма и неразумевања природе и опсега инспирације
- Библију не треба читати као приручник из биологије, геологије, археологије и историје, већ се треба удубљивати у религијске, егзистенцијалне истине (као што у српским народним песмама тражимо моралну узвишеност, а не историјску тачност)

Непогрешивост Св. Писма

- Богочовечански карактер Св. Писма: „Као што је сам Спаситељ имао „непорочне слабости“ људске природе (умор, глад, жеђ, потребу за сном), тако и Свето писмо има слабости које проистичу из слабости људског начина говора“.
- Грешке не утичу тачност откривења, односно не угрожавају доктринарна питања – у том смислу је Библија непогрешива